

સુપ્રભાતમ્
સુદેષા પ્રા. ભટ્ટ
079-23226251

સલામી સવારની..
ચૂંટણી પહેલાં જ્ઞાતિ-સમાજનાં ઢોલ વગડાં છે, પછી એ જ લોકો કોને આપણમાં બગડાં છે, રાજાવો માર્ગદર્શક એ વચનોનાં દરિયામાં - દગાડાં દગાથી, બહાનાં બતાવે ને લગડાં છે..

હાઈકુ
'અપર માં' એ ડૂબાડ્યાં અરમાન, બેઠાં પાણીમાં.. (દમનલા પગલાં)

કવ્યા અનાથ
ગુજરાતના નાથે છોડીને સાથ.. (મિલેટ્રી મોકલી)

ચિંતન
ચસ્મિન દેશે ન સન્માનો ન વૃત્તિર્ન ચ બાંધવા: I ન ચ વિદ્યા ડડગમઃ કચ્ચિત્ તં દેશે પરિવર્જયતે II

જે દેશ-વિદેશમાં આપણું માન-સન્માન ન સચવાય, સંતોષકારક આજીવિકા પણ ન મળે, જ્યાં પોતાનાં કોઈ ભાઈ-ભાડું, સગાં-સ્નેહી પણ ન હોય - જ્યાં આપણી પોતાની ભાષામાં વિદ્યા-અભ્યાસ પણ શક્ય ન હોય, ત્યાં રહેવા-જીવવાનો કોઈ ફાયદો કે મતલબ નથી.

આજકાલ લોકોને પરદેશ મુસ્લિમ દેશોમાં જઈ ત્યાં સંપત્તિના ડુંગર ખોદી લાવવાનો મોહ જાગ્યો છે. ક્યાંક પણ પરિશ્રમ વિના કોઈ પૈ પણ આપવું નથી એવું સમજી.

વિદેશમાં પૈસા સિવાય, પ્રેમ-વાત્સલ્ય-હુંફ-માન-સન્માન કંઈ જ મળતું નથી.

આપણા વિદ્યાર્થીઓ ચીન-રશિયા જેવા જુદી જ ભાષા-સંસ્કૃતિ દેશમાં વિદ્યા-અભ્યાસ કરવા જતા હોય છે એટલો જ ખર્ચ-પરિશ્રમ સ્વદેશમાં કરે તો પણ એમની વિદ્યા દીપી ઉઠે..

- સુવિચાર**
- ગાડીની અડધી સીટ પર બેસવાનું આપણને ફાવતું નથી તો પછી પરમાત્માની અર્ધી શરણાગતિ (અડધી સંસારની) સ્વીકારવાનું શી રીતે આપણને ફાવે - એસ. ભટ્ટાચાર્ય
  - કોધના ધોધમાંથી વિરોધની વિજળી પેદા થાય છે - પુષ્ય મોદા
  - આ દુનિયામાં પૈસા રળે છે બધા... પણ એ ફળે છે કોઈને જ... - નવનીત
  - ક્રિકેટમાં દરેક દડાને સિક્કર મારવા જાવ તો જલ્દી આઉટ થઈ જાવ...
  - જિંદગી પણ એક ખેલ છે જેમાં દરેકના જવાબ ન આપી શકાય - ચંદ્રકાન્ત બક્ષી
  - ઘટનાઓ 'ધા' ન બને... પ્રસંગો 'પીડા' ન કરે... સંજોગો 'સતાવી' ન જાય... એવી રીતે જિંદગી જીવતા શીખવું - ચાર્લી ચેપ્લીન
  - બીજા શું કરે છે તે સામું ન જોવું, પણ મારી શી ફરજ છે તેવું વિચારનાર અને જીવનમાં ઉતારનાર મહાન બને છે - સરદાર પટેલ (સંકલન : દીપક વી. ઝાસરા)

બોધકથા
બાળક જન્મે ત્યારે પ્રભુની પ્રસાદી જેવું પવિત્ર અને નિર્દોષ જ હોય છે, પછી સંગત-સંસ્કાર-સંજોગો એને શયતાન બનાવી નાખે છે.

ઈટાલીના મિલાન શહેરનો એક ચિત્રકાર, ચિત્રમાં પ્રભુની કૃતિ દેખાય એવા ચહેરાની શોધમાં હતો. અને પાંચ વર્ષનું નિર્દોષ સ્મિત ધરાવતું બાળક મળ્યું એનું ચિત્ર બનાવ્યું ને નામ આપ્યું. 'શીશુમાં સર્જનહાર.'

વર્ષો પછી, ચિત્રકાર વૃદ્ધ થયો તેનું પ્રભુની પ્રતિકૃતિવાળું ચિત્ર વખણાયું હતું. હવે અંતે એને વિચાર આવ્યો કે એક 'શયતાન' કેવો હોય? એનું પણ ચિત્ર બનાવું..

મોટી મોટી જેલોમાં ફર્યો. એક ખૂંખાર ખૂની જે દેખાવે જ વિકૃત હતો તેને પસંદ કર્યો. જેલની અને એ વ્યક્તિની રજા લઈ ચિત્ર બનાવવાનું શરૂ કર્યું.

... એ વ્યક્તિ ટ્રસ્ટકે-ટ્રસ્ટકે રડવા લાગ્યો.. ચિત્રકારને નવાઈ લાગી. કહ્યું : તમારું નામ ગુપ્ત રહેશે.. પેલો કહે : મહાશય હું, પાંચ વર્ષનો હતો ત્યારે તમે જ મને ભગવાન સ્વરૂપે દોર્યો હતો. સમાજે મને શયતાન બનાવી નાખ્યો. મારા પતન માટે રડું છું..

લોકશાહીની નધરોળ નિષ્ફળતા
ગુજરાત હાઈકોર્ટના ન્યાયમૂર્તિએ તાજે તરમાં ઘટનાક્રમમાં પોલીસની બંબરતા વિશે પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો છે. પોલીસ નિર્દોષ નાગરિકો પર અમાનુષી અત્યાચાર કર્યો છે તેવું સીસીટીવી ફૂટેજમાં સ્પષ્ટ

તંત્રીસ્થાનેથી....

દેખાઈ આવે છે. પોલીસે લોકોને એમના ઘરમાં ઘૂસીને માર્યા છે, મકાનો અને ગાડીઓના કાચ તોડ્યા છે. આરથા બંગલોઝની આ ઘટના સામે ત્યાંના રહેવાસી ધારાશાસ્ત્રીએ અવાજ ઉઠાવ્યો છે, એથી નામદાર કોર્ટને એની સખેદ નોંધ લઈ જવાબદાર પોલીસ કર્મચારીઓ સામે ઘૂસીને પકડી ગઈ હતી અને પછી જ્યારે એનું પોલીસ કસ્ટડીમાં જ મૃત્યુ થયું ત્યારે પોતાના દુષ્કૃત્ય પર ઠાંકપિછોડો કરવા માતા પાસે જરૂરી કાગળિયાં પર સહીઓ લીધા બાદ એને એના પુત્રનો મૃતદેહ સાંપી દેવાનો કારસો ગોઠવાયો. પ્રજાને એના મૂળભૂત અધિકારો પૈકીના

સૌથી અગત્યના - જીવવાના હક્કથી વંચિત કરનાર પોલીસને કોઈ સંજોગોમાં માફ ન કરી શકાય. પાટીદાર અનામત આંદોલનના આગેવાનો હેમખેમ છે અને નિર્દોષ પ્રજાને પોલીસ દમનનો ભોગ બનવું પડ્યું છે. પોલીસ પણ વધુ પડતું દબાણ કરીને ગુજરાતની પટેલ સરકાર પાટીદારોના આંદોલનનો ફુગ્ગો વધુ ને વધુ ફૂલવા દીધો. તે ત્યાં સુધી કે સમગ્ર ગુજરાત જાણે એક જ ક્રોધના સર્કળમાં આવી ગયું. પાટીદાર આંદોલનનો નાદાન આગેવાન ૧૮૨ ચેનલોનો રિમોટ કંટ્રોલ એના હાથમાં હોવાની શંખી મારતો ફરે છે. ખરેખર તો આંદોલનની વિપરીત અસરોને અટકાવવા આવાં છૂપાં આંતંકવાદી તત્ત્વોને જ સમયસર નિયંત્રણમાં લેવાની જરૂર હતી. ગુજરાતની પટેલ સરકાર એવી કડકાઈ દાખવી શકી નહીં, એનું પરિણામ આપણી નજર સામે છે. પોલીસને પણ રમકડાની જેમ નચાવી શકાય નહીં. એને જરૂર પડ્યે પરિસ્થિતિ પર કાબૂ મેળવવા પોતાની રીતે કાર્યવાહી કરવાની છૂટ હોવી જોઈએ. સરકાર એની વોટબેંકને ઘસારો ન પહોંચે એવા સંકુચિત ખ્યાલોને પોષતી રહી અને છેવટે પરિસ્થિતિ કાબૂ બહાર જતી લાગી ત્યારે પોલીસને કાર્યવાહી કરવાની છૂટ આપી. પોલીસ આખરે પોલીસ છે. એની વકાદારીની પણ એક મર્યાદા હોવાની. સારું છે કે પોલીસ હજી વરદીની મર્યાદાનો લોપ કરીને બળવો નથી કરતી. ક્યારેક એવા દિવસો પણ આવી શકે, એનો સંકેત પાછળથી નજરે પડતી પોલીસની બંબરતામાં સાંપડે છે. આંદોલનને હરકેમશ નિર્દોષ પ્રજાનો જ ભોગ લેવા હોય છે. પ્રશ્ન પાટીદાર સમાજને

શરૂ રહેલ કહેવાતા અન્યાયનો હતો. એથી બાકીની તમામ પ્રજાને બાનમાં લેવાનો એ સમાજને અધિકાર ખરો? રાજ્યની અબજોની સંપત્તિને નુકશાન પહોંચાડવું છે. સ્ટેટ ટ્રાન્સપોર્ટની બસો બાળી મુકાઈ, રેલવેના પાટા ઉખાડી નંખાયા. સર્ગળ ત્રણેક દિવસ સુધી ધંધો રોજગાર બંધ રહ્યા. શું લોકશાહીમાં આવી ટોળાશાહીને માત્ર વોટબેંકના મુદ્દા પર ચલાવી લેવામાં આવે તો વાજબી છે? અનામત-ફનામતના પ્રશ્નો ઉકેલવા માટેના આવા વિકલ્પોનો પ્રજાએ સામૂહિક વિરોધ કરવો જોઈએ એમ નથી લાગતું? પરંતુ પાટલે મોટી ખોડ કે પ્રજા કાયર બનીને સરકાર, પોલીસ અને પાટીદારોનો અમાનુષી વ્યવહાર સહન કરતી રહી. આ આપણી લોકશાહીની નિષ્ફળતા નહીં તો બીજું શું છે?

લશ્કરની આખી બટાલિયન ન કરી શકે એ કામ ગાંધીજીએ એકલા હાથે કરી બતાવ્યું

જ્યારે ભારતના ભાગલા થયા અને મહંમદ અલી ઝીણાએ મુસ્લિમોને સીધા પગલાં ભરવાનું આવાહન કર્યું. એના પરિણામે દેશમાં મુસ્લિમ, શીખ, હિન્દુઓ વચ્ચે ભારે રમખાણો અને મોટા પાયે કતલ થઈ તે વખતે ગાંધીજી શરીર નિર્ભળ હોવા છતાં રમખાણો અને ખૂનામરકીનો સૌથી વધુ ભોગ બનેલા 'નોઆખલી' પહોંચી ગયા હતા.

સિત્તોતરે વર્ષની ઉંમર; સત્ય અને અહિંસાને કાજે પારાવાર કષ્ટ સહન કરીને ગાળી નાંખેલા શરીર, દુનિયાના દુઃખે દાઝેલું અંતર; ગાંધીબાપુ હાથમાં લાકડી લઈ એકલે પંડે નોઆખલી જવા નીકળ્યા. પોતાના અન્ય સાથીઓને બીજા અશાંત વિસ્તારોમાં મોકલ્યા પણ. રવિન્દ્રનાથ ટાગોરની પંક્તિઓને સાર્થક કરતાં હોય તેમ 'એકલો જાને રે' ને અમલી બનાવી.

મહાત્મા ગાંધી વિશે આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈને કહ્યું છે : 'વિશ્વભરમાં ગાંધી વિશે જે અહોભાવ છે એનું મુખ્ય કારણ એ કે લોકો, ઘણું બહું સભાન રહ્યા વગર, એમ માનતા કે નૈતિકતા સડાના આ યુગમાં એ એક માત્ર એવો દુરંદેશી રાજકારણી હતો જેણે રાજકીય બાબતોમાં માનવીય સંબંધોનો ઊંચો ખ્યાલ આપ્યો, જેને આપણે બધી જ શક્તિથી અનુસરવું જોઈએ. આપણે એ મુશ્કેલ પાઠ શીખવાનો છે કે વિશ્વ વ્યવહારમાં આપણો રસ્તો નગ્ન સત્તાની ધાકધમકી પર નહિ પણ ન્યાય અને કાયદા પર ઊભો હશે તો જ માનવજાતનું ભાવિ સહન કરી શકાય એવું હશે. આવનારી પેઢીઓ ભાગ્યે જ માની શકશે કે આવો માનવી ખરેખર હાડમાંસ સાથે પૃથ્વી પર વિચરતો હતો.'

સામાજિક અન્યાયના દૂષણો સામે ઈતિહાસમાં પહેલીવહેલી વાર લોકોને ઉભા કરનાર મહાત્મા ગાંધી માટે સત્ય જ ઈશ્વર અને અહિંસા ધર્મ હતો. ૧૯૨૨ માં એક મુકદ્દમા દરમિયાન તેમણે કહ્યું : 'મારા ધર્મનું પહેલું પગથિયું અહિંસા છે. છેલ્લું પગથિયું પણ એ જ છે.' ગાંધીજીએ તેમના જીવનકાળ દરમિયાન જ્યારે જ્યારે જે મુસીબતની ઘડી આવી ત્યારે પળનો ય વિલંબ કર્યા વિના પોતાના કાર્યમાં લાગી પડતા હતા.

આઝાદીના આઠલાં વર્ષો બાદ પણ આપણો સહુ જ્ઞાતિ, ધર્મ, પ્રદેશ, ઊંચીનીચના વાડાઓમાંથી એક ભારતીય બનવાની ખોટ ભોગવી રહ્યા છીએ ત્યારે પ્રખ્યાત ધારાશાસ્ત્રી

નાની પાલખીવાલાએ તેમના પુસ્તક : અમે ભારતના લોકો, નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ-૧૪, મારા દેશબંધુઓને અર્પણ કર્યું છે. તેમાં તેમણે પ્રથમ બે પંક્તિઓમાં નોંધ્યું છે 'જેમણે પોતાની જાતને બંધારણ આપ્યું પણ એ જાળવવાની શક્તિ ન આપી.'

વાણી સ્વાતંત્ર્ય માટે સતત ઝઝૂમતા રહેલા નાની પાલખીવાલાની લાગણી ખરેખર આપણે સતત અનુભવતા રહ્યા છીએ. કોઈ એવી ઘટના બને કે આપણે પોતીકી ઓળખમાં વહેંચાઈ જઈએ છે. આવી ઘટનાઓ બનતી જ આવી છે. આઝાદી સમયે દેશના ભાગલા થયા ગાંધીજી વ્યથિત હતા પરંતુ જ્યારે બિહાર અને બંગાળમાં સામૂહિક હિંસા દમનના સમાચાર આવ્યા બાપુ ચાર દિવાલમાં બેસી ન રહ્યા. એમણે રમખામગ્રસ્ત વિસ્તારોની આગ ઠારવા રીતસર હડી કાઢી.

નોઆખલીમાં શાંતિની સ્થાપના કરવા ચાલી નીકળેલા ગાંધીએ પગનાં ચંપલ તજી દીધાં હતા. તેમણે કહ્યું : 'આપણે મંદિરમાં, મસ્જિદમાં કે દેવળમાં જઈએ છીએ તો પગમાં પગરમમાં નથી પહેરતા, કારણ કે એ પવિત્ર જગ્યા છે. મારે તન આ યાત્રા છે. ત્યાં નિર્દોષ બાળકો-સ્ત્રીઓની કતલ થઈ, જ્યાં હજારો બેધમ થયા, એવી ભૂમિ પર મારે ચાલવાનું છે. આ પવિત્ર યાત્રામાં ચંપલ કેમ પહેરાય?' દરેક ગામમાં પગપાળા પહોંચતા ગાંધીજી પૂછતાં : 'તમે આ શું કર્યું? આમાં ધર્મ ક્યાં? માણસાઈ ક્યાં? ગાંડપણ છોડો, માણસ થાઓ.'

-દક્ષિણ આફ્રિકામાં મેં વીસ વર્ષ સુધી લડત ચલાવી, ત્રીસ વર્ષથી અહીં લડી રહ્યો છું, પણ આવી જાદવાસ્થળી મેં ક્યાંક દીઠી નથી.

એ સમયે સૌથી વધુ હિંસાગ્રસ્ત શ્રીરામપુર ગામમાં તેઓ છ અઠવાડિયા રહ્યા. એક સાદી લાકડાની પાટ પર જ. આ પાટ દિવસે તેમની ઓફિસ બનતી અને રાતે સૂવાની ખાટ. ને બાપુની મૂક કમગીરી ધીરે ધીરે રંગ લાવી અને નોઆખલીમાં પૂર્વ શાંતિ સ્થપાઈ. તે સમયના વાઈસરોય માઉન્ટ બેટને કહ્યું હવે 'લશ્કરની આખી બેટેલિયન જે કામ ન કરી શકે એ એકલા ગાંધીજીએ નોઆખલીમાં કરી બતાવ્યું.'

(લેખક સમાજશાસ્ત્રના અધ્યાપક છે)

સ્ત્રીભૃષ્ટ હત્યા V/S સ્ત્રી સશક્તિકરણ

અગર આપકો કોઈ અચ્છા લગતા હૈ તો વહ અચ્છા નહિ, બહકે અચ્છે આપ હો...!!!

ક્યોંકી ઉસમે અચ્છાઈ દેખને વાલી નજર આપકે પાસ હૈ.... (વોલ્ડર એબ)

સિંહ બાળને નાનપણથી ઘેટાના ટોળામાં ઘેટાની જેમ ઉછેર મળે તો તે પણ ઘેટા જેવું બને. આપણા પુરુષ પ્રધાન સમાજે સિંહણ જેવી સ્ત્રીને અશિક્ષિત રાખીને, પગભર નહીં થવા દઈને, સમાનતાન અને સ્વતંત્રતા નહિ આપીને, પુરુષ આધારિત રાખીને પામર-લાચાર બનાવી દીધી હતી. પરંતુ સિંહણ એવી સ્ત્રી તેનું પ્રતિબિંબ સ્થિર જળમાં જોઈ ગર્જના કરવાનું શીખે તો પોતાની શક્તિઓનો અહેસાસ કરી શકે.

આ માટે જરૂર છે સ્ત્રી જાગૃતિની, સ્ત્રી શિક્ષણની, આત્મવિશ્વાસની, સાચો સાથ જરૂર છે પુરુષની સાચી સમજદારીની, ભાગીદારીની, સતત પ્રોત્સાહન આપીને નારી શક્તિને ઉજાગર કરવાની.

શું ગર્ભપાત એ હત્યા ગણાય ?
નવ મહિના પોતાની માતાની કુખવાળા નિવાસમાં રહીને ગર્ભનો વૃદ્ધિ અને વિકાસ થતો રહે છે. બાળ જન્મના દિવસે તો તેની ઉંમર નવ માસની થઈ ગઈ હોય છે. હત્યા માટે ગર્ભના નાનકડા નિવાસ સ્થાનમાં કરાય કે બહાર મોટા નિવાસમાં કરાય, હત્યા તો હત્યા જ રહે છે. સમાજમાં જાગૃતિ આવે તો સાથે સમજણ વધે.

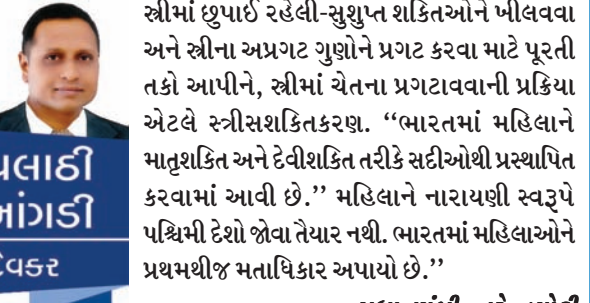
સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયનો અભિપ્રાય :
સ્ત્રી ભ્રુષ્ટ હત્યા ઘાતકી છે, અમાનવીય છે અને સમસ્ત માનવજાત પર એક કલંક છે. આ કલંક નીવારવા માટે સૌ કોઈએ તન, મન, ધનથી સક્રિય પ્રયત્નો કરવા એ આપણા સૌની ફરજ છે. ગર્ભસ્થ શિશુની હત્યા કરવાની છૂટ જગતના કોઈ પણ ધર્મએ આપી નથી. God alone can take life because he alone gives it. લીલીઅમ્સ નામના નિષ્ણાત જણાવે છે કે "વિજ્ઞાનની પ્રગતિની સાથે ભ્રુષ્ટ તો હવે

હરગીઝ તૈયાર થાય નહિ. આ સંદર્ભમાં ડૉ. વિનુભાઈ પટેલે ઓક્ટોબર ૨૦૦૪ માં એક પુસ્તક પ્રકાશિત કરેલું જેની ત્રીજી આવૃત્તિ પણ થયેલી છે. આ પુસ્તકમાં તેમણે સ્ત્રીભ્રુષ્ટહત્યા, સ્ત્રી સશક્તિકરણ અને સ્ત્રી હક્ક માટેની કાનૂની જોગવાઈની વિસ્તૃત છણાવટ કરી છે. આ પુસ્તક વાંચવા જેવું છે.

મનુસ્મૃતિમાં કહેવાયું છે.
યત્ર નાર્યસ્તુ પૂજયન્તે સ્મન્તે તત્ર દેવતા :
યત્રૈતારસ્તુ ન પૂજયન્તે સર્વાસ્તદલા: કિયા:
એટલે કે જ્યાં સ્ત્રીઓને માન અને આદર અપાય છે ત્યાં સઘળાં દેવો નિવાસ કરે છે અને જ્યાં તેમની પૂજા નથી થતી ત્યાં સઘળી કિયાઓ નિષ્ફળ થઈ જાય છે.

સ્ત્રીસશક્તિકરણ માટે સ્ત્રી શિક્ષણ આવશ્યક જ નહિ પરંતુ અનિવાર્ય છે. શિક્ષણથી જ જ્ઞાનની ક્ષિતિજો વિસ્તરે છે, વિચારશક્તિ ખીલે છે, વિવેક બુધ્ધિ વિકસે છે. શિક્ષણ વિકાસ માટેનો રાજમાર્ગ છે. શિક્ષણથી સ્વનો વિકાસ અને સહુ કોઈ સાથેની સંવાદિતા સાધી શકાય છે એટલે જ કહયું છે કે સા વિદ્યા યા વિમુક્તયતે - મુક્તિ અપાવે એજ સાચી વિદ્યા. કુખમય-સ્વસ્થ જીવન જીવવાની કળા હસ્તગત કરતાં શીખવે તે શિક્ષણ. જેમ પ્રકાશ વગર સમસ્ત સૃષ્ટિ અંધકારમય છે. તેમ શિક્ષણ વગર માનવ જીવન પણ અંધકારમય બની જાય છે.

સ્ત્રીમાં છુપાઈ રહેલી-સુશુપ્ત શક્તિઓને ખીલવવા અને સ્ત્રીના અપ્રગટ ગુણોને પ્રગટ કરવા માટે પૂરતી તકો આપીને, સ્ત્રીમાં ચૈતના પ્રગટાવવાની પ્રક્રિયા એટલે સ્ત્રીસશક્તિકરણ. "ભારતમાં મહિલાને માતૃશક્તિ અને દેવીશક્તિ તરીકે સદીઓથી પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવી છે." મહિલાને નારાયણી સ્વરૂપે પશ્ચિમી દેશો જોવા તૈયાર નથી. ભારતમાં મહિલાઓને પ્રથમથી જ માતાધિકાર અપાયો છે."

કુટુંબનો મહિમા અને સ્ત્રીસશક્તિકરણ :
નવાં પરણેલા દંપતી એકબીજા પ્રત્યે અદમ્ય અનુરાગ અનુભવતાં હોય છે. જીવનસાથી જેટલાં સમજુ-સમાન-શિક્ષિત અને નિપુણ તેટલું તેમનું લગ્નજીવન સંપૂર્ણ અને સંપન્ન. કુટુંબ સમાજનું મુખ્ય એકમ ગણાય છે. કુટુંબ એટલે પતિ-પત્ની અને તેમનાં સંતાનોનું એક જૂથ. કુટુંબ અને સમાજ એ સામાજિક સંબંધોનું ગુંફન છે. જે પરિવર્તન પામતું રહે છે. આમ માનવસમાજની રચના માનવ માનવ વચ્ચે સભાનતાપૂર્વકના પારસ્પરિક સંબંધોથી થાય છે.

માનવી કુટુંબમાં અને સમાજના સભ્ય તરીકે કૌટુંબિક અને સામાજિક જવાબદારીઓ અપેક્ષા મુજબ નિભાવે છે. કુટુંબની આધારશીલા સમાન સ્ત્રીને જરૂરી સ્વતંત્રતા, સમાનતા અને અધિકાર આપવા તથા આર્થિક રીતે સંપન્ન કરવી પણ જરૂરી છે. જેથી કુટુંબના જ નહીં પરંતુ સમસ્ત સમાજના વિકાસમાં સ્ત્રી પોતાનું સક્રીય યોગદાન આપી શકે.

મિસરી
"જો જિતના દૂર હોતા હૈ નજરો સેં, ઉતના હી વો દિલ કે પાસ હોતા હૈ, મુશ્કિલ સે ભી જિસકી એક ઝલક દેખને કો ન મિલે, વહ જિંદગી મેં સબસે ખાસ હોતા હૈ"
(એસ.એમ.એસ. - ટીયા જય અમીન)

સાહિત્ય વૃતસંચય

- ગાંધીનગર સાહિત્ય સભાની રાખેતા મુજબ મળતી માસિક બેઠક તા. ૯-૮-૨૦૧૫ના રોજ નમન એ પાર્ટમેન્ટ, સે-૨૧ ખાતે સંસ્થાના પ્રમુખ ભરત કવિના અધ્યક્ષ સ્થાને સંપન્ન થઈ જેમાં સાહિત્યકારો એ પોતાની સ્વરચિત અને અપ્રગટ રચનાઓ કાવ્ય-ગીત-ગઝલ-નાટક, લઘુકથાઓનું સ્વમુખે પઠન કર્યું. જેમાં સર્વશ્રી સુરેશ પ્રા. ભટ્ટ, મહેન્દ્રભાઈ એસ. રાઠોડ, ભગદેવ ભટ્ટ 'બિન્દાસ', રમણલાલ શ્રીમાળી, ઈશ્વરલાલ ડી. જોશી, ભરત પાઠક 'નયન', મંગળ પારેખ, કિશોર જીકાદરા, રણછોડ વી. પરમાર, હસમુક મેંકવાન, સુમંતભાઈ શાહ, સંજય થોરાત અને મહેન્દ્ર ચૌહાણ સાગર દ્વારા ઉમળકાભેર રસ લેવામાં આવ્યો. રજૂ થયેલ રચનાઓ પૈકી થોડીનો રસસ્વાદ માણીએ.
- કેસૂંડાં ખેતરને પાદરમાં, સીમમાં ને જંગલમાં, ડુંગરની ધારોમાં, લુંબે ને ઝુંબે લ્યો ખીલ્યાં કેસૂંડાં... આંખું ને અંતરમાં, નમણાં નર-નારીયુંમાં, પ્રીત્યુંના પાલવમાં મ્હોર્યાં કેસૂંડાં... રૂડી ભોમકાનાં પેરડીયાં ખોઘાં, ઓલ્યા - પવંતના પડખાંચ ચીયાં વલવલતી વેદનાની સંગે ઝૂયાં કેસૂંડાં... - ભરત કવિ 'ભિર્મલ'

એકબીજાની ખામીઓને પણ ચાહવાનું નામ પ્રેમ

હોલિવૂડના જાણીતા ફિલ્મ નિર્માતા, નિર્દેશક, સ્ક્રિન પ્લે રાઈટર અને લેખક ઓલિવર સ્ટોન (જ.૧૯૪૬) પ્રેમ અને સંબંધની નજાકત વિશે લખે છે કે - પ્રેમ એ તો દિવ્ય અનુભૂતિ છે. પ્રેમ એટલે વિજાતિય આકર્ષણ જ નહીં. પ્રેમ એટલે કાળજી, સારસંભાળ અને એકમેક પ્રત્યે આદર.

ઓલિવર સ્ટોને ત્રણ વખત પ્રેમલગ્ન કર્યાં છે અને સંખ્યાબંધ વખતના લગ્નબાહ્ય સંબંધ વિશે કબુલાત પણ કરી છે. સને ૧૯૭૧ માં નજવા સર્કિસ સાથે લગ્ન થયાં અને છ વર્ષમાં સને ૧૯૭૭માં પ્રથમ લગ્ન તૂટી ગયાં. પાંચ વર્ષ એકલા રહ્યા બાદ સને ૧૯૮૧ માં તેમણે એલિઝાબેથ બર્કિટ કોક્સ સાથે બીજી વાર લગ્ન કર્યાં. આ લગ્ન ૧૨ વર્ષ ટક્યાં અને સને ૧૯૯૩માં ભંગાણ પડ્યું. ત્રણ વર્ષ ફરી એક વાર એકલા રહ્યા પછી સને ૧૯૯૬માં સન જૂંગ જૂંગ સાથે તેમણે ત્રીજી વારનાં લગ્ન કર્યાં.

ઓલિવર સ્ટોન કહે છે એમ પ્રેમ એટલે કાળજી, સારસંભાળ અને આદર-સમાદર. એકમેક પ્રત્યે એટલે કે પરસ્પર આદર. તેઓ કહે છે કે દરેક સંબંધમાં પ્રેમ હોય પણ ખરો અને ન પણ હોય. અમેરિકાની આબોહવામાં પરસ્પરનું આકર્ષણ પણ સંબંધ માટે નિમિત્ત બને છે. પ્રેમ એટલે આકર્ષણ નહીં અને આકર્ષણ એટલે પ્રેમ તો નહીં જ. એકબીજાની ખામીઓને પણ ચાહવાનું નામ એટલે જ પ્રેમ. પ્રેમમાં બધું જ ગમતું હોવું જોઈએ. આ જ સંબંધના એવરેસ્ટની પૂર્વશરત હોઈ શકે.

એકબીજાને ગમતા હોઈએ, એનો અર્થ પ્રેમ ન પણ હોય અને એકબીજાની સારી બાબતો, સારી વાતો ગમતી હોય એનો અર્થ પણ પ્રેમ નથી. પ્રેમમાં આપણા સાથીની આપણને નહીં ગમતી બાબતો, નહીં ગમતી વાતો, નહીં ગમતી ઢેવો, નહીં ગમતી છાપો, નબળાઈઓ અને અપૂર્ણતાઓ પણ ગમવી જ જોઈએ. જો એ તમામ નેગેટિવ થિંગ્સ - નકારાત્મક બાબતો ન ગમતી હોય તો એ પ્રેમ ન પણ હોઈ શકે.

એકમેકની ગરજ ઉપર ટકેલો કામચલાઉ સંબંધ જ કહેવાય. આવા તકલાદી સંબંધમાં એકમેકની ગરજ કે કામકાજ કે એકમેકનો હેતુ સિદ્ધ થઈ જાય પછી સંબંધમાં ઉભી તિરાડ પડી જતી હોય છે. સંબંધવિચ્છેદ થવાનું કારણ એકમેક પ્રત્યે રાખેલો ભ્રમ છે. સંબંધ તૂટવા પાછળનું કારણ એકમેકની ખામીઓને ન ચાહવી.

હા, ખુબીઓને તો સૌ કોઈ ચાહે અને ગમો. ખામીઓ, નબળાઈઓ, છાપો, અપૂર્ણતાઓ અને ખોડખાંપણોને પણ ચાહવાનું નામ એટલે પ્રેમ. સારી બાબતો તો સૌ કોઈને ગમે. રસોઈમાં જેમ દરેક વાનગીની આગવી મહત્તા યા વિશેષતા છે, એવું જ સંબંધમાં પણ હોય. જમવામાં નમક-મીઠું જરૂરી છે, તો ખાંડ પણ એટલી જ જરૂરી છે. મીઠાશનું આગવું મહત્વ છે તો ખારાશ અને ખટાશ પણ સ્વાદના સૂમેળ માટે જરૂરી છે.

થોડાં સ્મિત અને થોડાં આંસુ એટલે પ્રેમ. પ્રેમ એટલે બધું જ સારું ગમે અને આપણને જે સારું ન લાગે તે ન જ ગમે, એનું નામ તે વળી સ્વાર્થ કહેવાય. સંબંધમાં સ્વાર્થને કોઈ સ્થાન ન હોઈ શકે. તમારું કોઈ કામ તમારા સાથી કરી આપે તો એ સારી વ્યક્તિ ગણાય અને જો તમારા સાથી તમે બતાવેલું કોઈ કામ ન પણ કરી શકે તો એ સારી વ્યક્તિ નથી, એમ કહીને વગોવવો એનું નામ પ્રેમ ન હોઈ શકે. તમારું કામ થાય તો પ્રેમ સાચો અને કામ કદાચ ન પણ થાય તો તમારા પ્રિયજનનો પ્રેમ ખોટો અને માત્ર દેખાડો છે, એમ કહી શકાય નહીં.

પ્રેમ કોઈ ગિવ એન્ડ ટેક ફોર્મ્યુલા ઉપર નબનારો સંબંધ નથી. પ્રેમ તો મુક્ત આકાશ જેવો નિર્બંધ હોય. એમાં કોઈ બંધિયારપણું ન જ હોય. પ્રેમ એકમેકને માત્ર લાગણીના તાંતણે જ બાંધી રાખે. તમને સતત દબાણ, સતત આગ્રહ, સતત માગણીઓ અને સતત તણાવમાં બાંધી રાખે એવો સંબંધ પ્રેમ તો ન જ હોઈ શકે. જો કોઈ પ્રિયજન પોતાની ગમતી વ્યક્તિને તેની નબળાઈઓ યા કમજોરીઓ કે અપૂર્ણતાઓ અને છાપો હોવાના કારણસર છોડવા માગતી હોય તો એ પ્રેમ નથી જ. પ્રેમ પારેવા જેવો છે. સંબંધનું પણ એવું જ છે. ખુબ જ જોર દઈને પકડીએ તો તો સુરઝાઈ જાય કે મરી પણ જાય અને જો પકડવામાં ઢીલાશ રાખશો તો સંબંધ નામનું નાજુક પારેવું હાથમાંથી ઉડી જશે અને હાથ ઘસતા રહી જવાનો વારો આવે. પ્રેમસંબંધ સાચવવો એ ખરેખર કલાનો વિષય છે. પ્રેમ જીવતા આવડી જાય તો જિંદગી જીવતા આવડી ગયું સમજો. પ્રેમ આપણને ઘણું બધું શીખવે છે.

સ્ટોપર :-
'કમજોરીયાં મત ખોજ મુજર્મ મેરે દોસ્ત, એક વૂ ભી શમિલ હૈ મેરી કમજોરીયાં મં'

